

ARVUSTUS | Eestis esmakordselt lavale jõudnud ooperi „Pelléas ja Mélisande“ ängi täis loos jääb vaatajale ka valguskiir

Suurt sisemist segadust ja ümbritseva mittemõistmist, millest Claude Debussy ooper räägib, on igas tänase päeva hetkes. Kui nii mõnegi Wagneri või Mozarti ooperi esmaettekannet Eestis on toimunud vaid mõned aastad pärast maailmaesiettekannet, siis Debussy ainsa ooperi „Pelléas ja Mélisande“ ooperilavale jõudmist tuli oodata tublisti kauem kui sajand. Nüüd on tegu tehtud ja Eesti publikul avanenud harukordne võimalus prantsuse kuulsa helilooja ja belgia nobelisti ühistöö vilju nautida.

Teksti ja muusika sümbioos

Claude Debussy otsis kaua oma ooperile ainet ja Maeterlincki näidend näis pakkuvat sobilikku materjali, sest selles on vähe välist tegevust, kogu tähelepanu on koondunud psühholoogiliste nüansside edasiandmisele ja tegelaste läbielamistele. Debussy ei kirjutanud ooperile eraldi libretot, vaid võttis aluseks näidendi proosateksti, jättes algupärandist välja mõned stseenid. Siiski võttis kirjutamine aega 12 aastat. Tulemuseks on teksti ja muusika erakordne sümbioos.

Maeterlincki draama jutustab esmapilgul triviaalse loo armukolmnurgast, kus metsast leitud kaunitar armub oma abikaasa nooremasse venda. Siiski on selles peidus veel teine, palju suurem, sügavam ja keerulisem maailm, milles sümbolite ja meeoleolude abil püütakse tungida inimese olemusse. Ja siis selgub, et inimene ei mõista teist inimest, maailma ega ka mitte iseennast. „Näeme saatust alati selja tagant, ka enda oma,“ ütleb Maeterlinck vanaisa Arkeli suu läbi.

Debussy ooperi lavaletoomine on julge ja riskialdis ettevõtmine. Debussy ooperi lavaletoomine on iseenesest julge ja riskialdis ettevõtmine, sest tegu pole kaugeltki isemängiva teatritüki või hitiparaadiga, nagu on näiteks prantsuse ooperikunsti suurim ekspordiaartikkel Bizet „Carmen“.

Õigupoolest ei juhtugi pikas esimeses vaatuses suurt midagi. Lühikestes stseenides kirjeldavad tegelased toimunud sündmusi või asju, mida näevad. Kõige üle on valitsemas Debussy orkestri maalilised helimaastikud, mis on pidurdamatus, uinutavas kulgemises vältimatu katastroofi suunas. Lastes end sellest

epl.delfi.ee

Rahvusoper Estonia
Arvo Volmer
Teater

lõppematust voolust kaasa kanda, avanevad ooperi aarded.

Tekstimaht väga suur

Lavastuse suurim voorus on nii mitmedki tähelepanuväärsed ja nauditavad rollisooritused. Ooperi esietendusel laulsid peasi valdavalt külalised, neist kaks prantslased, kellel on ilmselge kodukeele eelis. Ooperi teksti maht on väga suur ja kannab palju suuremat tähendust kui tavapärased aariate neljalauseelised sisud. Emakeeles laulmine toob kaasa erilise veenvuse ja sujuvuse, muusikaline fraas on loomulik, sõnadel on teistsugune, sugestiivne kõlavärv. See kõik kehtib prantsuse laulja Samy Campsi kohta, kes Pelléasi rollis käis läbi selgelt väljajoonistatud arengutee esimese kohtumise pelglikust ujedast noormehest kirglikuks armastajaks, kes on endas selgusele jõudnud.

Suurepärase partner oli talle Karis Trass, kelle Mélisande oli kaunis, ebamaine ja haavatav. Kuigi naise salapärase ilmumine Allemonde'i riiki toob kaasa segadust, arusaamatusi ja surma, jääb ta ise olemuselt tabamatuks ja hoomamatuks. Kõik ümberringi toimub Mélisande'i tahtest sõltumatult. Veelgi enam, ta ei näi mõistvat toimuvat, seda, et Pelléas on surnud, et temagi sureb. Ometi toob abielu Mélisande'iga kaasa Golaud' tohutu muutumise. Saksa bariton Stephan Loges tegi Golaud' rollis läbi muljetavaldava muutuse südamlisest ja kaastundlikust mehest sõgedalt armukadedana ja pidurdamatu mõrtsukani.

Tundus, et belgia lavastajal Albert-André Lheureux'l oli parem kontakt külalissolistidega, kelle rollid olid elavamad, emotsionaalsemad ja selgemini läbiviidud kui eesti artistidel, kes laulsid teisel etendusel. Ehkki kõik estoonlased laulsid väga, väga hästi, puudus neil ometi prantsuskeelsete solistide koduväljaku eelis ja nii oli suuresti tekstil põhinev vokaalne esitus varjundivõrra vaesem.

Imeliselt lauldud Golaud

Estoonlastest tegi eredaima rolli Raiko Raalik. Tema Golaud oli alul küll eemalolev ja kõhklev oma suhtes Mélisande'i, kuid mida enam olukord käest libises, seda tugevamini tõi Raalik välja kirgliku segaduse, mis kangelase hinges valitseb. Siiski oli Raaliku imeliselt lauldud Golaud algusest peale ähvardav ja kurjakuulutav ja nii joonistus vähem välja Mélisande'i abikaasa helgem pool.

Helen Lokuta Mélisande oli kuningannalik, enesekindel ja jõuline. Heldur Harry Põlda poisikeselik Pelléas oli enam keskendunud oma siseelu väljendusele kui suhtlemisele

Mélisande'iga. Üldse oli kogu ansambli omavaheline kontakt hapram, misanstseenid vähem kõnekad kui esietendusel. Oma vähese välise tegevusega on Debussy ooper lavastaja jaoks paras pähkel. Albert-André Lheureux võttis loo selgitamisel appi mustatiivulised saatuseinglid, kes ilmusid olulistel hetkedel, aga aitasid kinnitada ka lavakujundust, olles siiski sedavõrd tagasihoidlikud, et ei murdnud lavastuse traditsioonilist käekirja. Ooperi lavalejõudmises oli ilmselt kaalukas osa dirigent Arvo Volmeri sügaval veendumusel, et sellel imelise muusikaga teosel on palju öelda ka Eesti publikule. Esimest korda juhatas ta ooperit kontsertettekandes ERSO ees juba 25 aastat tagasi. Volmeri juhtimisel oli muusikaline tervik kindlates kätes, andmata siiski liiga palju ruumi unenäoliseks unistamiseks. Ooperis on väga oluline dünaamilise skaala valitsemine. Kui Wagneri suurtes kulminatsioonides on isegi mõjus, kui orkestrit tagasi ei hoita ja suured kõlamassiivid varjutavad kohati laval toimuvat, siis paraku juhtus Debussy ettekandel sedagi, et eesti lauljaid – peale Raiko Raaliku – ka päris keskmise mezzo forte lõikudes orkestri varju jäid.

Debussy muusikas peituvaid leitmotiive ja tegelaskujudega seotud teemasid on muusikas esimese hooga raske välja kuulata. Autorite peidetud sõnumid tulevad ilmsiks lavastuses ja lavakujunduses.

Liina Keevalliku lavakujunduses oli ilusaid leide nagu laeva illuminaatorit meenutav aken, mis võis olla nii kuu kui allikas, palju lehvivat kangast ja mõjuvaid lahendusi mõlema vaatusel lõpus. Ometi tundus, et iga konkreetne asi, mis laval on, lõhub ooperi muinasjutulist ja unenäolist õhkkonda ja tundub kuidagi üleliigsena.

Mõjus lõpp

Väga mõjus on ooperi lõpp. Kõige silmapaistvam objekt laval on üleelusuurune mänguasjariiu. Mélisande'ile polnud antud oma elu korraldamisel just palju vabadust. Lavastaja ja kunstniku tahtel peab ta elama ja surema selles suures riulis, olles nii saatuse kui ebakindlate meeste mängukann.

Kui paljud 100 aasta vanused sümbolid on tänapäevase eesti vaataja jaoks loetamatud või oma tähenduse kaotanud, siis nukud ja nende vabadusse pürgimise motiiv on sel aastal paljudel silme ees.

Selleks et kõnetada publikut, peavad teemad olema õhus. Suurt sisemist segadust ja ümbritseva mittemõistmist, millest see

ooper räägib, on igas tänase päeva hetkes. Näitemängu läbiv lõputu igatsus valguse järele on meil samuti südames, nagu on ka teadmine teelt eksinud ja kuristiku poole sammuvast lambakarjast.

Siiski on lavastaja selles ängi täis loos jätnud vaatajale valguskiire. Ooperi lõpus märkab kiire pilk lambaid rõõmsalt karjamaal ja Golaud poeg Yniold sammub päikesetõusu poole, sest valgus pole ju maailmast kadunud.

LAVASTUS

„Pelléas ja Mélisande“

Claude Debussy ooper (maailmaesietendus 30. aprillil 1902 Salle Favartis)

Lavastaja Albert-André Lheureux (Prantsusmaa)

Muusikajuht on [Arvo Volmer](#), kunstnik Liina Keevallik, valguskunstnik Rasmus Rembel, videokunstnikud Andres Tenusaar ja Raivo Möllits

Pelléase rollis Heldur Harry Põlda või Samy Camps, Mélisande – Karis Trass või Helen Lokuta, Golaud – Raiko Raalik või Stephan Loges, Geneviève – Aule Urb või Juuli Lill, Arkel – Priit Volmer või Julien Veronese, Yniold – Elena Brazhnyk, Merit Kraav või Carol Männamets, Le Medecin – Mart Laur või Kim Sargyan, La Berger – Tiit Kaljund või Kim Sargyan.

Esietendus [Rahvusooperis Estonia](#) 22. septembril 2023.

Etendused veel 30. septembril ning 6. ja 11. oktoobril.